

Armenland van kerk- en armvoogdij

In Menaldum en omgeving is al rond de vijftiende eeuw veel kerkelijk bezit. In april 1543 doet de plaatselijke pastoor Johannes Utricensis (= van Utrecht) hiervan verslag, dat terug te vinden is in de beneficiaalboeken. De pastoor heeft bij zijn inventarisatie van de kerkgoederen hulp van de kerkvoogden Claes Sickezn, Anne Yellezn en Oene Taেকেzn. Hij helpt de kerkvoogden daarbij, omdat ze niet kunnen schrijven. Ze maken in de inventarisatie melding van 'saedtlandt, meedtlandt ende vennen, onder malcanderen sijn tusschen vyffttich ende tsestich pondematen'. Het gaat dus om bouw- en graslanden met een gezamenlijke oppervlakte van tussen de 18 en 22 hectare, waarvan een aantal percelen toen al vrij zeker aan de huidige Mieddyk liggen. Ze omschrijven de percelen namelijk als volgt: 'item op Mijndummer Meed, over die Lange Dam, XII pondematen' en 'item noch XV eynssen op Minaldummer Meed, in een ander plaats bij die Lange dam'.

Na de reformatie in 1580 verliezen de katholieken hun zeggenschap over de eigendommen. Het provinciebestuur van Friesland neemt de regie en besluit op 31 maart van dat jaar dat de jaarlijkse opbrengst van het kerkbezit gebruikt moeten worden voor het onderhoud van 'eerlijke en degelijke' predikanten en schoolmeesters en voor de armenzorg. De notabelen uit het dorp worden door de provincie aangewezen om de opbrengsten uit de kerkelijke goederen te verdelen. Het gemeentebestuur komt in de rol van toezichthouder. Dit zal ook in Menaldum het geval zijn geweest. De plaatselijke kerkvoogden krijgen het beheer over de eigendommen van de kerk. Omdat kerkvoogden vaak ook ouderling zijn, maken ze deel uit van het kerkbestuur. Tot 1796 worden kerkvoogden van overheidswege benoemd. Door de scheiding van kerk en Staat in 1795 wordt er in 1798 besloten dat de kerk helemaal zelf de baas wordt over haar eigendommen. De Nederlands hervormde kerk is dan de rechtspersoon die wordt vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris van de kerkvoogdij.

De scheiding van kerk en Staat brengt met zich mee dat ook de armenzorg in Menaldum behoorlijk wordt geformaliseerd. Naast de kerkvoogdij komt er een armvoogdij, met een personele unie tussen de bestuursleden van de kerkvoogdij en die van de armvoogdij. De kerkvoogden en armvoogden legden op dezelfde dag rekening en verantwoording voor hun handelen af, maar de administratie was gescheiden. Zo bevatten de rekeningboeken van 1639 tot 1746 aan de ene kant de rekeningen van de kerkvoogdij en aan de andere kant die van de armvoogden. Uit de rekening over 1639 blijkt dat er een zogenaamde armeplaats (waarschijnlijk een boerderij met land) was, waarvan men oortjesgelden ontving. Dat houdt in dat aan de huur van dit armenland nog een speciale kleine belasting was toegevoegd, het zogenaamde oortjesgeld. Een 'oortje' is een geldstuk met de waarde van ruim één cent die per gulden boven de huur moet worden betaald voor de armenzorg. Nog onduidelijk is waar en hoe lang in Menaldum oortjesgelden zijn geheven.

De armvoogden hebben voor het verlenen van de zorg aan de armen en behoeftigen jaarlijks dus de beschikking over de huren van de zogenaamde 'armenlanden'. Op het niet verhuurde armenland worden gewassen verbouwd die na de oogst door notaris in het openbaar worden verkocht ten behoeve van de armenzorg. Vooral in de tweede helft van de negentiende eeuw zijn regelmatig terugkerende advertenties in de Leeuwarder Courant hiervan getuige.

De Notaris T. ALMA, te Menaldum, zal, op Woensdag den 22 Augustus 1838, te 4 ure na den middag, in de Herberg bij S. K. van der Meij, te Menaldum, verkoopen:

De VRUCHT WEIT van 1 bunder ruim 10 v. roede Lands, gelegen aan de Vaart te Menaldum, in eigendom behoorende aan de Armvoogdij van gemelden dorpe, en zulks in 3 perceelen.

Leeuwarder Courant 17 augustus 1838

De Notaris T. ALMA, te Menaldum, zal, op Zaterdag den 3 Augustus 1839, ten 4 ure na den middag, in de Herberg bij S. K. van der Meij, aldaar, bij boelgoed en op 6 maanden crediet verkoopen:

De VRUCHT WEIT, van 1 bunder 46 roede LANDS, gelegen onder Menaldum, behoorende aan de Armvoogdij van evengenoemd dorpe.

Leeuwarder Courant 2 augustus 1839

De Notaris T. ALMA, te Menaldum, zal, op Zaterdag den 21 Julij 1855, ten 5 ure na den middag, in de Herberg bij J. K. Jongendijk aldaar, verkoopen:

De uitmuntende VRUCHT van:

1°. 73 roede Land, bezaaid met Tarwe.

2°. 1 bunder 10 roede Lands, bepoot met kleine Boonen.

Beide stukken Land gelegen aan den Miedweg te Menaldum, en eigen aan de Armvoogdij van dat dorpe.

Leeuwarder Courant 13 juli 1855

VERKOOP VAN VELDVRUCHTEN te MENALDUM.

De Notaris ALMA te Berlikum zal op Donderdag den 23 Julij 1868, des avonds 6 uur, in de herberg van Jan T. de Boer te Menaldum, verkoopen:

De vrucht GROOTE BOONEN van ongeveer 72 roede Land (2 pond.)

De vrucht TARWE van ongeveer 72 roede Land (2 pond.).

Eigen aan de Armvoogdij te Menaldum en gelegen bij den Pelmolen aan den Miedweg, onder Menaldum.

Leeuwarder Courant van 17 juli 1868

Verkoop - Havervrucht.

Notaris VAN GEIJTENBEEK te Berlikum zal Zaterdag 12 Augustus, 's avonds 6 uur, bij den Kastelein Nijdam te Menaldum, verkoopen,

voor het Burgerlijk Armbestuur te Menaldum:

2 × 36 A. 75 C. HAVERVRUCHT aan den Miedweg bij den Molen aldaar.

Informatiën bij voorn. Notaris.

Opgaven van bijvoeging kunnen geschieden aan den Notaris voornoemd en aan C. BANDA, Oproeper te Menaldum.

Leeuwarder Courant van 7 augustus 1882

Armvoogden en kerkvoogden door de jaren heen

Armvoogden 1826: Eling Jans Wijnstra, Herke Sjoerds Veeman, J.L. Dijkstra

Armvoogden en Commissie instandbrenging Armenhuis 1831: Douwe Pieters Poelstra, Klaas Andries Andringa (meester bakker), Frans Andries Gerbens, Jacob Lammerts Dijkstra en W.S. Osinga

Armvoogden 1832: Douwe Pieters Poelstra, Klaas Andries Andringa, Jan Sijbes Sevenster

Armvoogden 1863, 1864: Pieter Klazes Stapensea, Pieter Foppes de Vries (smid), Jacob Tiedes Tiedema

Kerkvoogden 1874: K.J. Osinga, Andries Frans Gerbens, Minne Jacobs Dijkstra

Armvoogden 1905: F.P. de Vries, P. Reisma

Eigendom en gebruik van het armenland door de jaren heen

Uit de stemkohieren en de floreenkohieren komt de volgende informatie over eigendom en gebruik van het armenland waartoe ook de percelen die nu bij Mieddyk nummer 39 horen.

Stemkohier nummer 32 (voor stemrecht in de gemeente Menaldumadeel)

1640 eigenaar De Arme Landen van Menaldum

1698 eigenaar idem gebruiker Lieuwe Hommes

1708 eigenaar idem gebruiker Anne Jans

1718 eigenaar idem gebruiker Lieuwe Hommes

1728 eigenaar idem gebruiker Claas Harmens

1738 eigenaar idem gebruiker Theunis Jans

1748 eigenaar idem gebruiker Jan Pijtters groot 61 pondematen met huis en schuur

1758 eigenaar idem gebruiker Jan Pijtters idem

1768 eigenaar idem gebruiker Hette Pijtters idem

1778 eigenaar idem gebruiker Sake Jurjens idem

1788 eigenaar idem gebruiker Sake Jurjens idem

Floreenkohier nummer 47 (voor de belastingen)

1798 eigenaar De Armen van Menaldum verscheidene gebruikers (21 pondematen)

1818 eigenaar de Armen van Menaldum gebruikers Arjen J. Keuning, R.G. Terpstra en T.D. Miedema

1828 eigenaar Armen Menaldum gebruikers T.D. Miedema en R.G. Terpstra

1838 eigenaar Armen Menaldum gebruikers G.T. Miedema

1850 eigenaar De Armvoogdij te Menaldum 'onderscheidene' gebruikers (7 bunder en 70 roeden of 21 pondematen) Beetgum C 426, 427, 428, 430, 431, 432 en 433)

1858 alles als in 1850

werkdocument

Jurjen Kingma Menaam

jurjen.durkje@kpnplanet.nl

06 23989583